

OM POSSESSIVA ADJEKTIV I POLSKAN OCH SVENSKAN

DOMINIKA SKRZYPEK

Adam Mickiewicz University in Poznań

PRESSto.

ABSTRACT. The article discusses possessive adjectives in Polish (derived from nouns and used to mark possession), their structure and functional scope as well as diachrony, and contrasts them with similar formations in Swedish. Adjectives derived from names and surnames are a marginal phenomenon in the Scandinavian languages and as such absent from most grammatical descriptions; their scope of use is limited. However, a comparison with Polish allows a new perspective on these adjectives in Polish as an alternative possessiva structure. The analysis is based on corpora search of Polish and Swedish texts.

1. INLEDNING

Ett possessivt adjektiv är en avledning av ett substantiv, appellativ eller egennamn, som kan brukas attributivt för att markera possession.

- (1) Najstarszy chłopak miał z dziesięć lat, **ojcową** czapę
äldste pojke hade med tio år fader-ADJ-ACC mössa.ACC
i kamizelę
och väst.ACC
'Den äldste pojken var kanske tio, hade på sig sin fars mössa och väst'.
(Reymont, 1919:148)
- (2) Chciał tylko pokoju, w którym zmieści się okrągły stół, dwa krzesła, szafa, lustro stojące, łóżko, a przy nim dwa stoliki (z takimi niedużymi szufladkami; w jednej leżałby **Zosiny** powycierany palcami różaniec, w drugiej **Franciszkowy** zegarek – stara "cebula" od ojca).

‘Han ville bara ha ett rum där det skulle fa plats ett runt bord, två stolar, ett skåp, en spegel, en säng och vid sängen två nattbord (med sådana små lådor; i den ena skulle Zofia.ADJ nötta rosenkrans, i den andra Franciszek.ADJ klocka – en gammal lök (*en typ av fickur, DS*) från hans far’.
(poliqarp, 22.05.2015)

I de slaviska språkens historia har possessiva adjektiv länge konkurrerat med genitiven i possessiva uttryck (Miklosisch, 1868-74; Meillet, 1905:251 f.; Szlifersztejnowa, 1960:6) eller till och med varit det neutrala uttrycket för possession (Wackernagel, 1908:137). Utanför den slaviska språkgruppen finns detta uttryck av possession i tokariskan, kanske som ett arealt fenomen med gemensamma rötter i ett förindoeuropeiskt substrat (Grošelj, 1955). Substrat-teorin kunde även redogöra för förekomsten av possessiva adjektiv i eolskan och etrusiskan (Szlifersztejnowa, 1960:8).

Possessiva adjektiv verkar inte förekomma i germanska språk, t.ex. svenska. Det är dock inte omöjligt att bilda adjektiviska avledningar med egenamn som avledningsrot i skandinaviska språk, t.ex. da. *mendelsk nedarvning* (från Gregor Mendel) eller sv. *Thielska galleriet* (uppkallat efter sin grundare, Ernest Thiel). Sådana avledningar har hittills gått obemärkta i de svenska grammatikorna.

Syftet med denna artikel är att studera dessa adjektiviska avledningar i svenskan i ett kontrastivt perspektiv mot polska possessiva adjektiv. Ett kontrastivt perspektiv tillåter en tolkning av dessa avledningars struktur och funktioner i två besläktade språk från olika grenar av samma språkfamilj. Materialet har hämtats ur elektroniska korpusar i Svenska språkbanken (svenskt material) och Poliqarp (polskt material) samt genom sökningar i google.

Artikeln är upplagd på följande sätt: först definieras possessiva adjektiv, därefter presenteras kategorin possessiv adjektiv i polskan ur morfologisk, semantisk, diakron och typologisk synvinkel. Sedan presenteras och analyseras det svenska materialet och till slut sammanförs adjektiviska uttryck för possession i polskan och svenskan i en kontrastiv analys.

2. POSSESSIV ADJEKTIV: DEFINITION

Ett possessiv adjektiv är en avledning av ett substantiv, främst ett egenamn, som med hjälp av ett suffix får en adjektivisk form, som i exempel (2) ovan pol. Franciszek – Franciszkowy, Zosia – Zosiny. I sin analys av data i fornkyrkslaviska föreslår Trubetzkoy att possessiva adjektiv skulle klassificeras som böjningar av substantiv och inte som adjektiv, på samma sätt som particip anses vara former av verb och inte adjektiv (Trubetzkoy, 1937:16, efter Szlifersztejnowa, 1960). På så sett klassificerar han possessiva adjektiv som en produkt av böjning snarare än ordbildning, med utgångspunkt i rotens

ordklassstillhörighet (substantiv). Moderna grammatikor av slaviska språk klassificerar dem alltid som adjektiv, med utgångspunkt i deras syntaktiska funktion (adjektiv).

Possessiva adjektiv måste alltså å ena sidan avgränsas mot substantiv (på grund av sin funktion och morfologiska struktur), å andra mot andra typer av adjektiv, först och främst andra substantivavledda adjektiv, som inte uttrycker possession utan ett allmänt, ofta opreciserat, förhållande mellan två referenter. Dessa adjektiv kallas i polska grammatikor för *relacyjne*, relationella (t.ex. Honowska, 1963; Szlifersztejnowa, 1960:14) och avleds av substantiv med en rad olika suffix (t.ex. Heinz, 1957), t.ex. *mleko* – *mleczny* (mjölk), t.ex. *mleczne zęby* 'mjöltkänder', *kwota mleczna* 'mjölkkvotan'. Morfologiskt sett finns det ingen skillnad mellan dessa två grupper – possessiva adjektiv kan avledas av appellativa också, t.ex. *ojciec* – *ojcowy* ('fader', se exempel (1) ovan), *siostra* – *siostrzany* 'syster'. Samma avledningssuffix kan användas för att bilda båda typerna, dvs. *-owy* kan även bilda relationella adjektiv, t.ex. *papier* – *papierowy* ('papper', dvs. gjord av papper eller som har kvalité av papper). Semantiskt sett är betydelsen hos possessiva adjektiv inskränkt till relationen av ägande, men gränserna är flytande och svåra att dra. Relationella adjektiv kan bytas ut mot genitiv (*sztaba żelazna* (adj) – *sztaba żelaza* (gen), *żelazna* eller prepositionsfraser (*sztaba żelazna* – *sztaba z żelaza*, *żelazna* av järn), medan possessiva adjektiv varierar främst med genitiv och bara marginellt med prepositionsfraser (genitiv: *Józefa* – PP: *od Józefa*).

Varje teori om substantivavledda adjektiv, både possessiva och relationella, måste ta hänsyn till adjektivets:

1. morfologiska struktur, dvs det faktum att utgångspunkten för avledningen är ett substantiv och
2. syntaktiska funktion, dvs det faktum att avledningens produkt blir ett adjektiv.

Denna spänning mellan morfologi och syntax hos possessiva (och även relationella) adjektiv studeras närmare i Corbett (1987).

Vidare måste studiet av possessiva adjektiv sättas inom ramar för en större studie av olika typer av förhållande mellan två substantiv – i det här fallet mellan avledningsroten i adjektivet och huvudordet i nominalfrasen. Det är ett av flera sätt att kombinera två substantiv inom samma nominalfras, Heinz 1957 räknar hit bl.a. apposition, prepositionsattribut, genitivattribut, jämförelse (*chłop jak dąb*, 'mannen som (är som) en ek'). Vidare kan även sammansättningar med minst två substantiviska rötter, t.ex. *bokhylla* eller fraser av typen *skrothögen till bil* inkluderas här.

Heinz kallar relationen till substantivet, avledningsroten, för adjektivets objektsmoment (den substantiviska betydelsen) och relationen till huvudsubstantivet i frasen för adjektivets kvalitetsmoment (den adjektiviska funktionen). Man kan alltså säga att i fraser som *morski brzeg* 'havskust', där

substantivet *brzeg* 'kust' modifieras med adjektivet *morski* avlett av substantivet *morze* 'hav', adjektivets objektsmoment ligger i relationen till substantivet *morze* 'hav' medan dess kvalitetsmoment ligger i relationen till substantivet *brzeg* 'kust' och anger en viss kvalité, egenskap, som kan förknippas med havet och som i denna fras tillskrivs substantivet kust.

Varje substantivavlett adjektiv pendlar alltså i sin betydelse mellan dessa två moment som utgör två motsatta poler. I objektsmomentet blir den substantiviska betydelsen tydligast och adjektivet närmar sig en kasusform av substantivet, vilket blir särskilt tydligt vid possessiva adjektiv som kan bytas ut mot en genitivform av substantivet, t.ex. *Frankowa obora* vs *obora Franka* (Frank-ADJ-NOM stall vs Frank-GEN stall). I kvalitetsmomentet dominerar den adjektiviska betydelsen, t.ex. *morski* (från *morze*, 'hav') beskriver en icke-specifierad relation till havet (inte nödvändigtvis en possessiv relation), som blir klar först genom kontexten, dvs. vilket substantiv som bestäms med hjälp av adjektivet eller i vilken sats den används (jfr betydelsen av *morski* (hav-ADJ) i kombination med följande substantiv: *ryba* 'fisk', *transport*, *brzeg* 'kust', *kąpiel* 'bad', *bryza* 'bris', *klimat*; analogiskt sammansättningar i svenskan: hav- i sammansättningar *havsfisk* (= som lever i havet), *havstransport* (= över hav), *havskust* (= vid havet), *havsbad* (= i havet), *havsbris* (= från havet), *havsklimat* (= typiskt för området vid havet).

3. POSSESSIVA ADJEKTIV I POLSKAN: BETYDELSE, HISTORIA, TYPOLOGI

I modern polska har possessiva adjektiv fått träda tillbaka till förmån för genitiven, men i polsk språkhistoria och i andra slaviska språk har de länge konkurrerat med genitiven och i flera kontexter varit det omarkerade uttrycket för possession. I polska grammatikor från 1600-talet finner man normerande rekommendationer att använda possessiva adjektiv snarare än genitivformer:

sukniá oycowá vestis patris non *oyca* (..) *mátczyná chustká* matris strophium non *matki* (Woyna, 1690, za Szliferszejnowa, 1960:38)

I flera slaviska språk är possessiva adjektiv fortfarande produktiva och högfrekventa (Corbett, 1987), medan i polskan har de kommit att uppfattas snarare som relationella, t.ex. adjektivet i frasen *hiobowe wieści* 'Hiobskanyheter' tolkas som synonymt med 'tragisk', 'skrämmande' eller till och med allvarlig.

- (3) Obok dyskretnie podkolorowanego, szczególnie przy oczach i na policzkach, wielkiego portretu Józefa Stalina, w rzeźbionych jednokolorowych ramach na ścianie wisiały **hiobowe** twarze Bieruta, Cyrankiewicza oraz ministrów: obrony – Rokossowskiego i bezpieczeństwa publicznego – Radkiewicza.

‘Vid sidan om den diskret uppmålade, i synnerhet runt ögonen och kinderna, stora porträtt av Josef Stalin, hängde det i skulpterade, enfärgade ramar Hiobska ansikten av Bierut, Cyrankiewicz och ministrarna: försvarets Rokossowski och offentlig säkerhet Radkiewicz’.
(poliarp 22.05.2015)

Man kan konstatera att författaren av exemplet (3) missuppfattat adjektivet *hiobowy* och tolkat det inte bara relationellt utan snarare som karakteriserande, synonymt med ‘grym’. Det är dock värt att märka att possessiva adjektiv förekommer fortfarande, i synnerhet i dialekter, där de markerar oftast familjeförhållanden, t.ex. *Danielowa* Daniel.ADJ = Daniels fru. *Danielowa* kan även brukas som substantiv. Detta har sin parallel i svenskan, där kvinnor kan fortfarande kallas efter mannens efternamn, alltid i bestämd form, t.ex. Andersssonskan.

Possessiva adjektiv i polskan är ett slaviskt arv. De påträffas i fornkyrk-slaviska texter, där de varierar med genitiven (Honowska, 1963; Huntley, 1984). Två suffix bildar possessiva adjektiv: *-ovъ* från masculina substantiv och *-inъ* från feminina. I modern polska har suffixet *-owy* brett ut sig till relationella adjektiv också och är ett av de mest produktiva och expansiva suffixen – Urban noterar ca 2050 adjektiv i ordboken över modern polska (*Słownik współczesnego języka polskiego*, 1996) avledda med *-owy*, varav 36 neologismer (Urban, 2006:98), medan hos Jadacka och Smólkowa finner hon 215 neologismer med samma suffix (Jadacka, 2001; Smólkowa, 2001). Suffixets produktivitet ligger i dess fonologiska struktur som tillåter förbindning med olika rötter samt, först och främst, avsaknaden av specialiserad betydelse, vilket innebär att dess ultimata funktion är att bilda ett adjektiv från ett substantiv utan att precisera förhållandet mellan adjektivet och det substantiv som det avledda adjektivet bestämmer. Ett exempel på sådan neologism kan vara substantivet *zraszacz* ‘vattenspridare’ eller ‘sprinkler’, av vilket avledds adjektivet *zraszaczowy*.

Suffixet *-owy* har alltså brett ut sig till relationella adjektiv och är ett av de mest produktiva i modern polska. Suffixet *-in* däremot träder tillbaka redan på 1500-talet till förmån för genitiven, ingen av grammatikor från denna period anger feminina exempel på possessiva adjektiv avledda av egennamn, snarare påbjuds användning av genitiven (Szlifersztejnowa 1960:38, jfr citat från Woyna ovan). De två suffixens olika historia kan ses i samordnade fraser där ett masculint substantiv blir till avledningsrot till ett possessivt adjektiv och ett feminint substantiv böjs i genitiv för att uttrycka samma funktion, som i (4) nedan.

- (4) Aza to nie jest syn **Jozefow** a **Marje**?
Om detta inte är son Josef-ADJ och Maria-GEN
Är det inte sonen till Josef och Maria?
(ca. 1500, za Szlifersztejnowa, 1960:38)

Idag finns suffixet *-in* främst i lexikaliserade fraser eller sammansättningar som t.ex. *maminsynek* mammas (mamma-ADJ) pojke.

Utöver *-owy* och *-in* kan även suffixet *-sk*, förmodligen ett germanskt lån (Meillet, 1905:333), användas för att bilda possessiva adjektiv, fast inte från egennamn utan appellativa, t.ex. *uczniowski*, 'elev-'. Dessa uppfattas inte längre som possessiva utan snarare som relationella (Szlifersztejnowa, 1960:98).

Polskan, med genitivens dominans över possessiva adjektiv, är unik bland slaviska språk, av vilka de flesta har fortsatt att markera possession med adjektiv snarare än genitiv. Possessiva adjektiv är fortfarande produktiva, även om mer inskränkta i användning än i fornkyrkslaviska, i östslaviska språk (ryska, vitryska, ukrainska). Vestslaviska, t.ex. sorbiska verkar också ha behållit kategorin ganska väl. En detaljerad översikt av förhållanden i varje slaviskt språk finner man hos Corbett (1987).

Szlifersztejnowa delar in possessiva adjektiv i två undergrupper: passiva, där adjektivet betecknar ägaren t.ex. *Frankowa obora* 'Franks stall' och aktiva, där adjektivet betecknar det ägda objektet, t.ex. *garbaty człowiek* 'människa med puckerlygg' (Szlifersztejnowa, 1960). I det följande kommer jag att presentera och diskutera bara den passiva gruppen och inom den det som Szlifersztejnowa kallar för egentliga possessiver. I hennes terminologi anger egentliga possessiva adjektiv (*przymiotniki dzierżawcze właściwe*) ägaren och kan brukas attributivt. Följande tre undertyper kan urskiljas:

- a. ägaren är en individ: t.ex. *Frankowa obora = obora Franka* 'Franks stall';
- b. ägaren är kollektiv: t.ex. *uczniowskie walizki = walizki uczniow* 'elevväskor';
- c. ägaren är en institution/myndighet: t.ex. *bramy klasztorne = bramy klasztoru* 'klosterportar'.

4. POSSESSIVA ADJEKTIV I SVENSKAN

Svenska grammatikor nämner inte possessiva adjektiv som separat kategori (ibland räknas possessiva pronomen som *min*, *sin* till possessiva adjektiv) utan skiljer mellan karakteriserande och klassificerande adjektiv, vilket motsvarar underkategorierna *jakościowe* och *relacyjne* i den polska grammatiska traditionen. Karakteriserande adjektiv utgör den största gruppen bland svenska adjektiv medan klassificerande adjektiv är ofta utbytbara mot en substantivisk förled till huvudordet, t.ex. *ekonomisk utbildning ≈ ekonom(i)utbildning* (SAG, vol. 2:156).

Om substantivavledda adjektiv (även adjektiv avledda av egennamn) säger Svenska Akademiens Grammatik bl.a. att i dem *referenten är eller liknar det som substantivet betecknar* (SAG, vol. 2:180). Formuleringen är svårtydd, det är oklart vilken referent som menas här, men man får anta att det rör sig

om referenten i nominalfrasen där adjektivet är ett attribut – och då skulle den (referenten) vara samma eller liknande det som substantivet (avledningsroten i adjektivet) betecknar. Fokus ligger här alltså på det som Heinz (1957) kallar för adjektivets kvalitetsmoment, dess adjektiviska egenskaper. Som exempel på sådant adjektiv avlett av egennamn anger SAG adjektivet *Cederlundsk* (ibid.). En analys av kontexter med *Cederlundsk* i Språkbankens korpus visar att detta adjektiv används i bolagsnamn eller med syftning till en av bolagens produkter, se exemplen nedan.

- (5) Innan **den Cederlundska vinfirman** flyttade in under Slottet, förfogade den över Ridarhusets källare. (spraakbanken.gu.se, 18.05.2015)
- (6) Fadern, Johan Cederlund, tog fasta på förslaget, och så blev **den berömda Cederlundska punschen** till. (spraakbanken.gu.se, 18.05.2015)

I ovanstående exempel rör det sig alltså inte om en vinfirma eller punsch som är samma eller liknande med referenten Cederlund utan som tillhör eller är producerade av denna referent, dvs. det finns ett tydligt objektsmoment hos dem, vilket gör dem lika possessiva adjektiv i polskan.

Detta bruk omfattar uteslutande adjektiv avledda med suffix *-sk* (förmodligen samma som i polskan och väldigt produktivt även i svenskan). Det förekommer även i två andra varianter, *-ansk* och *-iansk*, SAG räknar dem som varianter av *-sk* med samma betydelse (ibid.). Adjektiven tar som sin bas efternamn av kända konstnärer (*Strindberg – strindbergiansk*), vetenskapsmän (*Newton – newtonsk*), producenter (*Cederlund – cederlundsk*), instiftare (*Thiel – thielsk*) eller kunganamn (*Gustav – gustaviansk*). Det avledda adjektivets kvalitetsmoment blir tydligt i former avledda av efternamn av konstnärer och kan snarast förknippas med egenskaper tillskrivna deras verk, t.ex. en viss kvinnofientlighet hos Strindberg.

- (7) Johans misogyni blir alltmer **strindbergiansk**. Kvinnorna är lata, ("rör inte ett finger"), åtnjuter "otroliga fördelar". (google, 18.05.2015)
- (8) Men när man bor i en stad där hans fanbase mest består av jobbiga snubbar med **strindbergiansk** kvinnosyn är det här en glad nyhet bra smäll på käften för dessa snubbar. (<http://www.feminetik.se/diskutera/index.php?sub=4&mid=208365>, 22.05.2015)

Det avledda adjektivets objektsmoment är tydligare hos avledningar där basen utgörs av efternamn av vetenskapsmän – dessa adjektiv markerar författarskapet eller upphovsrätten. Detta bruk förekommer även i namn på institutioner uppkallade efter sina instiftare eller ägare, t.ex. *Thielska galleriet*, *Karolinska sjukhuset* eller *Bååtska palatset*.

Men den funktionella uppdelningen är inte entydig: *chopinsk* kan användas med kvalitetsmoment eller objektsmoment.

- (9) På en dryg halvtimme får man prov på Chopins bredd i exempelvis en hyllning till Bach (Nr 1); ett prov på **chopinsk** atonalitet.
- (10) Men när Wanda Landowska gjorde den första skivinspelningen någonsin av variationerna 1933, på en modern cembalo som av renläriga kallats för ett monster, använde hon sig av en spelstil som förband henne med den **chopinska** traditionens rubaterade spel .

Möjligheten att bilda adjektiv med possessivliknande betydelse är i bästa fall marginell och andra sätt att uttrycka possession är mer frekventa. Adjektivet konkurrerar med både genitiven och prepositionsfraser, samt med sammansättningar.

- (11) **Detta einsteinska tänkande** är inte på något sätt originellt, utan an knyter tvärtom till strömningar som var vanliga i 1800-talets Europa.
- (12) (..) ett religiöst **tänkande hos Einstein**
- (13) (..) vad som kan kallas för **Einsteins tänkande** om religion och vetenskap (alla citat från <http://www.fritanke.se/var-einstein-religios>, 18.05.2015)
- (14) (..) men det är knappast en **Einsteinanalys** över var stimulansen är allra bästa att sätta in. (spraakbanken.gu.se, 18.05.2015)

Detta kan även påverkas av hur pass känd referenten av adjektivroten är, eller hur pass lexikaliserat uttrycket är. Skillnaden illustreras med förljande samordning av två possessiva uttryck, ett adjektiv och ett s-genitiv i (15) nedan.

- (15) Under de senare decennierna av 1800-talet arbetades intensivt med att förklara ljusets hastighet inom ramen för **den Newtonska mekaniken** och *Maxwells elektrodynamik*.

Exempel där ägaren uttrycks med en adjektivform av egennamnet är starkt beroende på kontexten för sin tolkning som possessiva eller klassificerande (relationella) adjektiv. I (16) är den possessiva betydelsen tydligare (det rör sig om musiken skapad av Schubert), i (17) är den klassificerande betydelsen dominerande (schubertsk = i samma stil som musik av Schubert).

- (16) Den studioflitige Mats Bergströms tredje cd på kort tid. Efter den med **schubertsk kammarmusik** och den artistiskt makalösa, femstjärniga Tarrega-plattan kommer här ett knippe svenska visor av det inte så vanliga slaget i arr för sologitarr. (spraakbanken.gu.se, 18.05.2015)

- (17) Den 20-årige Schubert stöder sig mot Haydn och Beethoven , ändå vilar en omisskännlig **schubertsk ande** över verket.
(spraakbanken.gu.se, 18.05.2015)

Det kan observeras att egennamn som adjektiviseras är främst efternamn på kända personer (vetenskapsmän, konstnärer osv.). Men det är inte omöjligt att hitta adjektiviska possessionsuttryck även med efternamn på vanliga eller fiktiva personer. I deckaren *Tala om rep* av H.K.Rönblom (1958) finner man följande exempel på adjektivet *bottmersk*, avlett från offrets efternamn, dvs. *Bottmer*:

- (18) Det var något anmärkningsvärt med **dessa bottmerska besök** i båthamnen.
(Rönblom, 1958:100)
- (19) Helt blev därför **det bottmerska fallet** inte förgätet: det levde vidare i fru Nohrströms harmsenhet. (Rönblom, 1958:101)
- (20) Följande dag, när Åbroka som bäst förundrades över kyrkoherdens bekännelse och sophämtningsbilens fall, steg stadskassörskan in på polisstationen och bad att få tala med den kriminalman som hade **den bottmerska utredningen** om hand. (Rönblom, 1958:176)

Andra efternamn som adjektiviseras i samma roman inkluderar Victorsson (det victorssonska huset), Östlund (det östlundska hörnet, s. 173) och Rosenhök (rosenhöökska fonden, s. 177). Rent possessiv betydelse kan tillskrivas bara adjektiven viktorssonsk och rosenhööks (alltså tillhörande Victorsson / Rosenhök); övriga adjektiv närmar sig snarare klassificerande (relationella) adjektiv.

I andra skandinaviska språk är possessiva adjektiv lika marginella som i svenskan men verkar inte vara omöjliga. I (21) presenteras ett exempel på ett adjektiv avlett av namnet på den norske programledaren Skavlan verksam delvis i Sverige. Som diskussionen på nätet visar, finns det olika tolkningar av detta adjektiv, högst beroende på den kontext i vilken det används.

- (21) Han er nysgjerrig, ber dem utdype sitt syn, han kommer med motforestillinger og har et kroppsspråk som er langt fra **skavlansk**. Tonen er respektfull.
(http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Nei_-det-er-ikke-ufint-av-VGTV-a-ringe-folk-som-skriver-i-kommentarfeltene-7994077.html)

I reaktion till denna nybildning finner man bl.a. följande kommentar på nätet:

- (22) Jeg bruker «**skavlansk**» for å beskrive hvordan jeg snakker når jeg er i telefon med våre svenske kolleger. I stedet for «svorsk».
(<https://twitter.com/abrenna/status/591561478483922944>)

5. EN KONTRASTIV ANALYS AV POSSESSIVA ADJEKTIV I POLSKA OCH I SVENSKA

Possessiva adjektiv avledda av egennamn uppvisar samma komplexitet som relationella/klassificerande substantivavledda adjektiv: en spänning mellan sitt objektsmoment, i vilket den nominala rollen dominerar och sitt kvalitetsmoment, i vilket den adjektiviska rollen är framträdande. Deras dubbla identitet, en kombination av substantiviska och adjektiviska egenskaper, leder till vissa begränsningar i deras distribution och de är inte graderbara, om inte de kommit att uppfattas helt karakteriserande. Även i sådana fall är komparationen högst ovanlig. Nedan visas ett av de få exempel med ett adjektiv i komparativ avlett av egennamnet Gustav.

- (23) Utan CRA blir forumet sämre/tristare/torrare/**gustavianskare!**
(<http://www.aspieforum.se/viewtopic.php?f=7&t=4124&start=20>, 22.05.2015)

På samma sätt kan inte polska possessiva adjektiv kompareras och inte heller brukas som avledningsrot för vidare ordbildning, t.ex. med suffixet *-awy* '-aktig', vilket uttrycker låg intensivitet av egenskapen som uttrycks med adjektivet. En sådan ordbildning är möjlig med relationella adjektiv, t.ex. kan *morski* (från *morze* 'hav') vidare bilda adjektivet *morskawy* (om färgen som påminner om färgen på havet), i analogi med t.ex. *śłodki* 'söt' och *śłodkawy* (som har en svag söt smak) medan adjektivet *górnicyz* (från *górnictwo* 'gruvdrift' eller *górnik* 'gruvarbetare') inte kan ombildas till **górniczawy*.

En vidare begränsning på possessiva adjektiv i svenskan är att de alltid förekommer i definitiva nominalfraser och deras bruk i indefinita verkar vara ogrammatiskt, t.ex. ?ett victorssonskt hus. Här blir den possessiva funktionen tydlig, för karakteriserande adjektiv avledda av egennamn påträffas i både definitiva och indefinita nominalfraser, t.ex. *en omisskännlig schubertsk ande* i exempel (17) ovan.

En tydlig skillnad mellan svenska och polska possessiva adjektiv är att de förra kan bara avledas av efternamn (eller namn på kungar som saknar ju efternamn) och de senare kan avledas av både för- och efternamn.

Generaliseringen av suffixet *-owy* till allmänt adjektivbildande får i polskan samma effekt som *-sk* i svenskan: att avledda adjektiv uppfattas mest som adjektiv, med fokus på deras kvalitetsmoment snarare än på deras objektsmoment. De har lättare att tolkas som karakteriserande (*jakościowe*) än som klassificerande eller possessiva.

Det finns relativt klara paralleler mellan olika undertyper av possessiva och relationella adjektiv i polskan och andra strukturer i svenskan, främst s-genitiv och sammansättningar.

TYP AV POSSESSIV ADJEKTIV	POLSKA: ADJEKTIVET VARIERAR MED	SVENSKA: MOTSVARANDE STRUKTUR
ÄGAREN ÄR EN INDIVID	genitiv	s-genitiv, PP, marginellt även ett possessivt adjektiv
ÄGAREN ÄR KOLLEKTIV	genitiv	sammansättning, s-genitiv, (PP)
ÄGAREN ÄR EN INSTITUTION/ MYNDIGHET	genitiv	sammansättning, s-genitiv, (PP)

(Tab. 1) *Possessiva adjektiv i polska och deras svenska motsvarigheter*

Det verkar finnas en tydlig skillnad mellan possessiva adjektiv där ägaren är en individ och där ägaren uttrycks med en appellativ. De första kan översättas till svenska med s-genitiv, PP eller även, marginellt, med ett possessivt adjektiv. De andra däremot översätts hellre med sammansättningar eller s-genitiv. Det behövs en detaljerad undersökning för att bekräfta dessa preliminära observationer, men det verkar som om den adjektiviska, relationella funktionen hos ett substantivavlett adjektiv hade tydligaste paralleler i svenska sammansättningar där den första leden i den svenska sammansättningen motsvarar avledningsroten i polskt possessiv adjektiv.

6. SLUTSATSER

Possessiva adjektiv i polskan och svenskan är ett spännande men sällan besökt forskningsfält. Att intresset för dem inte har varit större beror säkert på att de i modern polska och svenska är marginella strukturer, frekvensmässigt underlägsna andra possessiva uttryck som genitiv eller prepositionsfraser. Dock även i svenska och andra nordiska språk är de inte omöjliga.

Utöver possession är adjektiv i både slaviska och germanska språk sammanbundna även med bestämdhet – det är i denna ordklass som morfologisk markering av kategorin först grammatikaliserats (svag adjektiv böjning i forngermanska, lång/sammansatt adjektivböjning i fornslaviska). Vidare utveckling blir annorlunda i båda grupperna, germanska språk utvecklar andra markörer (artiklar) medan slaviska språk tappar markörer för bestämdhet (utvecklingar i bulgariska och makedonska är av senare datum och annan källa). Detta är ännu en motivering för en kontrastiv analys av substantivavledda adjektiv, kanske utbyggd till att omfatta flera slaviska och germanska språk.

LITTERATUR

PRIMÄRA KÄLLOR

- Reymont, W. (1919). *Za frontem*. Warszawa
 Rönblom, H.K. (1958). *Tala om rep*. Stockholm

SEKUNDÄRA KÄLLOR

- Corbett, G. (1987). The Morphology/Syntax Interface: Evidence from Possessive Adjectives in Slavonic. *Language* vol. 63 no 2, s. 299-345.
- Grošelj, M. (1955). O posesivnem adjektivu v slovanščini in toharščini, *Slavistična Revija VIII*, 1-2, Ljubljana.
- Heinz, A. (1957). Uwagi nad funkcją znaczeniową przymiotnika odrzeczownikowego. *Język polski XXVI*, s. 257-274.
- Honowska, M. (1963). *Geneza złożonej odmiany przymiotników w świetle faktów języka staro-cerkiewno-słowińskiego*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Huntley, D. (1984). The distribution of the denominative adjective and the adnominal genitive in Old Church Slavonic. I: J. Fisiak (ed.). *Historical Syntax* (s. 217-237). Berlin: Walter de Gruyter.
- Jadacka, H. (2001). *System słowotwórczy polszczyzny (1945-2000)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Meillet, A. (1905). *Études sur l'étymologie & le vocabulaire du vieux slave*. Paris: Librairie Emile Bouillon.
- Miklosisch, F. (1868-74). *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. Wien: W. Braumüller.
- SAG = *Svenska Akademiens Grammatik*. Teleman et.al. (red.). 1999. Stockholm: Svenska Akademien
- Smółkowa, T. (2001). *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*. Kraków: Wydaw. Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.
- Szlifersztejnowa, S. (1960). *Przymiotniki dzierżawcze w języku polskim*. Polska Akademia Nauk. Prace Językoznawcze 22. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Urban, M. (2006). *Współczesne przymiotniki odrzeczownikowe z wybranymi formantami sufiksalnymi*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Wackenagel, J. (1908). Genitiv und Adjektiv. *Mélanges de linguistique, offerte à M. Ferdinand de Saussure*, Paris.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Svenska språkbanken, spraakbanken.gu.se
Poliqarp, <http://nkjp.pl/poliqarp/>

Dominika Skrzypek

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
 Katedra Skandynawistyki
 al. Niepodległości 4
 61-874 Poznań
 Poland

dosk@amu.edu.pl